

Kliachyn, A. K. (2024). Trending topics of political discourse in the context of forming the agenda of Ukrainian political parties in the future parliamentary elections. *Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal*, 28, 39-62. Ostrava: Tuculart Edition, European Institute for Innovation Development. (In Ukrainian)

DOI: 10.47451/pol2024-01-01

The paper is published in Crossref, ICI Copernicus, BASE, Zenodo, OpenAIRE, LORY, Academic Resource Index ResearchBib, J-Gate, ISI International Scientific Indexing, ADL, JournalsPedia, Scilit, EBSCO, Mendeley, and WebArchive databases.

Andrii K. Kliachyn, Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Department of Political Science, Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, Ukraine.

Trending topics of political discourse in the context of forming the agenda of Ukrainian political parties in the future parliamentary elections

Abstract: The outcome of Ukraine's upcoming parliamentary elections will determine not only the composition of the Verkhovna Rada but also the strategic decisions regarding post-war reconstruction and development, institutional and normative reforms in the Ukrainian political system, societal consolidation around Ukraine's integration into the community of European democracies, and the transformation of Ukraine into a stronghold of security and democratic development in Eastern Europe. Therefore, the analysis of the preconditions for the future electoral process is relevant: the currently formed "trendy" topics of the political discourse and the positioning of political parties in the context of Ukrainian electoral traditions. Study object was the substantive content of the political discourse in Ukraine in 2023. Study subject was trending topics of the political discourse in Ukraine that potentially may become elements of the agenda for Ukrainian political parties during the upcoming pre-election campaign. Study purpose was to identify and provide a meaningful characterization of the trending themes in the Ukrainian political discourse that have the potential to become part of the agenda for Ukrainian political parties within the context of Ukraine's electoral traditions. Following methods such as analysis of normative and statistical data related to Ukraine's electoral system, analysis of Ukraine's information space in the context of political discourse, historical-genetic and comparative analysis of models of Ukraine's electoral system, modelling to determine the influence of trending themes in political discourse on the agenda of political parties in the future pre-election campaign were used. Study base was 1) materials from informational resources (media, Telegram channels); 2) Ukrainian legislative acts related to the regulation of the electoral process; 3) analytical studies on different models of electoral systems; 4) analytical materials on key themes of political discourse in Ukraine, traditions of pre-election campaigns in Ukraine, and the positioning of political parties. The author concludes that there are twelve trending themes in the political discourse of Ukraine that are likely to become part of the party agenda in the upcoming pre-election campaign. These themes shape five points of the political discourse: «Central Government – Local Government», «Government – Society», «Affluent – Less Affluent», «Military – Civilian», «Parties Loyal to Non-Putin Russia – Society – Parties of Radical Patriots». Given the objective conditions in the upcoming parliamentary campaign, the use of a modification of the proportional electoral system is more likely, making the party agenda more relevant than the individual agendas of politicians.

Keywords: political discourse in Ukraine, Ukrainian political parties, election campaign agenda, transformation of the electoral system of Ukraine, positioning of political parties.

Андрій Костянтинівич Клячин, кандидат політичних наук, доцент, кафедра політології,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, Україна.

Трендові теми політичного дискурсу в контексті формування порядку денного українських політичних партій на майбутніх парламентських виборах

Анотація: Від результатів майбутніх парламентських виборів в Україні буде залежати не тільки безпосередньо склад Верховної ради, а й прийняття стратегічних рішень щодо повоєнної відбудови та розвитку України; інституційне та нормативне реформування української політичної системи; консолідація суспільства навколо входження України до співтовариства європейських демократій; перетворення України на форпост безпеки та демократичного розвитку в Східній Європі. Тому актуальним є аналіз передумов майбутнього виборного процесу: сформовані «трендові» теми політичного дискурсу на зараз та позиціонування політичних партій в контексті української виборної традиції. Об'єкт дослідження – змістовне наповнення політичного дискурсу в Україні у 2023 році. Предмет дослідження – трендові теми політичного дискурсу в Україні, які потенційно можуть стати елементами порядку денного українських політичних партій у ході майбутньої передвиборної кампанії. Метою дослідження є визначення та змістова характеристика трендових тем українського політичного дискурсу, які мають перспективу стати частиною порядку денного українських політичних партій в контексті виборних традицій України. Методи: 1) аналіз нормативних та статистичних даних стосовно виборної системи України; 2) аналіз інформаційного простору України в контексті політичного дискурсу; 3) історико-генетичний та порівняльний аналіз моделей виборної системи України; 4) Моделювання для визначення впливу трендових тем політичного дискурсу на порядок денний політичних партій у майбутній передвиборній кампанії. База дослідження: 1) матеріали інформаційних ресурсів (ЗМІ, ТГ-канали); 2) нормативні акти України стосовно регулювання виборчого процесу; 3) аналітичні дослідження різних моделей виборчих систем; 4) аналітичні матеріали щодо ключових тем політичного дискурсу в Україні, традицій передвиборних кампаній в Україні і позиціонування політичних партій. Висновки: 1) наявні 12 трендових тем політичного дискурсу в Україні, які вірогідно стануть частиною партійного порядку денного у майбутній передвиборній кампанії. 2) Ці теми формують п'ять пунктів політичного дискурсу «Центральна влада – Місцева влада», «Влада – Суспільство», «Заможні – Незаможні», «Військові – Цивільні», «Партії «лояльні до непутинської росії» – Суспільство – Партії «радикальних патріотів». 3) Виходячи з об'єктивних умов у майбутній парламентській кампанії більш вірогідним буде використання тієї чи іншої модифікації пропорційної виборчої системи, що зробить більш актуальним саме партійний порядок денний, а не порядок денний окремих політиків.

Ключові слова: політичний дискурс в Україні, українські політичні партії, порядок денний передвиборчої кампанії, трансформація виборчої системи України, позиціонування політичних партій.

Вступ

Об'єкт дослідження є змістовне наповнення політичного дискурсу в Україні у 2023 році.

Предмет дослідження є трендові теми політичного дискурсу в Україні, які потенційно можуть стати елементами порядку денного українських політичних партій у ході майбутньої передвиборної кампанії.

Метою дослідження є визначення та змістовна характеристика трендових тем українського політичного дискурсу, які мають перспективу стати частиною порядку денного українських політичних партій в контексті виборних традицій України.

Перед дослідженням були встановлені такі завдання:

1. Виявлення та систематизація найбільш актуальних тем політичного дискурсу України у 2023 році.
2. Визначення специфічних характеристик виборної традиції сучасної України, які обумовлюють принципи позиціонування та формування порядку денного політичних партій у передвиборних кампаніях.
3. Виявлення кореляційних зв'язків між трендовими темами політичного дискурсу та особливостями визначення порядку денного політичних партій України на підставі сформованих традицій виборного процесу.

Для реалізації завдань дослідження були використані такі методи:

- 1) аналіз нормативних та статистичних даних стосовно еволюції виборної системи України;
- 2) моніторинг та аналіз інформаційного простору України стосовно змісту публічного політичного дискурсу;
- 3) історико-генетичний та порівняльний аналіз модифікацій виборної системи України;
- 4) системний підхід у дослідженні трендових соціально-політичних тем в інформаційному просторі України як базової складової українського політичного дискурсу;
- 5) моделювання для визначення впливу трендових тем політичного дискурсу на порядок денний політичних партій у майбутній передвиборній кампанії.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Базою для даного дослідження були:

- матеріали інформаційних ресурсів (ЗМІ, ТГ-канали) щодо ключових соціально-політичних процесів та політичних акторів в Україні;
- законодавчі акти України стосовно визначених тем українського політичного дискурсу, а також визначають і регулюють виборчий процес, а також повноваження і алгоритм дій органів державної влади і місцевого самоврядування у виборчому процесі;
- порівняльні дослідження різних моделей виборчих систем, запроваджених в Україні;
- аналітичні матеріали стосовно ключових тем політичного дискурсу в Україні, традицій передвиборних кампаній в Україні і позиціонування політичних партій.

Потенційний порядок денний для українських політичних партій на наступних парламентських виборах буде залежати від двох ключових чинників:

- 1) сформовані «трендові» теми політичного дискурсу;

- 2) позиціонування політичних партій в контексті української виборної традиції останніх 30 років.

Чинник – «Трендові соціально-політичні теми останнього часу».

На початок 2024 року є підстави визначити 12 базових тем, які визначають специфіку та напрями політичного дискурсу в Україні.

Тема перша – «Закінчення війни: варіанти, моделі, терміни»

Розгортання цієї теми напряму залежить від п'яти ключових політичних акторів: влада України, США, країни ЄС, російська федерація, українське суспільство.

1. Влада України (під час військових дій уособлюється в Президенті України). Головний меседж: «Перемога – це визволення всіх територій до кордонів 1991 року». Ситуативне перемир'я з агресором не розглядається. Навіть у важкій ситуації кінця 2023 року (потенційне зменшення допомоги від США, дефіцит військових кадрів, проблеми з фінансуванням та постачанням сучасної зброї) Володимир Зеленський використовував універсальну «ціннісну конструкцію» для суспільства та для себе: «США нас не зрадять!» (Петренко, 2023). Однак у медійному полі інші представники державної влади непрямом, але пропонували суспільству меседж-альтернативу: «Якщо бажасмо перемоги – необхідно всім брати участь у обороні країни. Якщо немає змоги/бажання йти воювати, але й стратегічні поступки агресору є неприйнятними – потрібно йти на переговори, але на умовах України» (Подольск..., 2024). Таким чином, цей меседж може стати привабливим для політичних партій, щоб самим продукувати «альтернативні варіанти» та зайняти нішу «захисників інтересів суспільства». Це може бути як актуалізація меседжу «перемовини на умовах України», так і «мобілізація не для всіх» (наприклад, вимога партії «Батьківщина» цілеспрямовано мобілізувати працівників силових структур) (Сердюк, 2023).

2. США. Позиція головного партнера України залежить від його внутрішньополітичного порядку денного. Об'єктивно для Президента Байдена та кандидата Трампа цей порядок денний – вибори. І підтримка України з боку США стає важелем, який буде використаний обома сторонами: як зі знаком плюс, так і зі знаком мінус. Ультиматум створює для Адміністрації Байдена «цуцванг»: або йти на електорально вбивчий компроміс щодо кордону з Мексикою або поставити під питання свій проєкт «допомога Україні». І те і інше стане ударом для рейтингу Президента Байдена під час виборів. Тому для внутрішньої американської аудиторії він транслює меседж: «Україна вже перемогла, бо встояла. Путін не переміг, і не переможе» (Музиченко, 2023). Але одночасно пропонується перехід до стратегії «оборона та відновлення», тобто «зупинка на наявних рубежах зіткнення із можливою допомогою/інвестиціями у відновлення». Отже «політичні гойдалки» з питанням допомоги від США та протяжка у часі будуть негативно впливати на очікування українського суспільства і, як результат, зумовлять відповідний порядок денний для українських політичних партій.

3. Країни ЄС. У найближчій перспективі продовжать виконувати взяті на себе зобов'язання від імені ЄС (європейські країни довше знаходили політичний консенсус щодо допомоги Україні, тому інерція надання цієї допомоги є довшою, ніж у США). До цього додається вже реальне відчуття загрози від російської федерації, зумовлене

останньою риторикою її керівництва. Мова вже йде про підписання Україною «безпекової угоди» з Німеччиною та іншими європейськими країнами (Кацімон, 2024). На кінець 2023 року продовжується допомога від Великобританії (принципова позиція плюс підписання Угоди «Про співробітництво у сфері безпеки» між Прем'єром Великобританії Р.Сунаком та Президентом України В. Зеленським (Собенко, 2024), країн Східної Європи та Балтії (вони ближчі до небезпеки з боку РФ). При цьому взаємини України зі східноєвропейськими країнами через економічні міркування (конкуренція на ринку аграрної продукції) потребуватимуть постійного політичного адміністрування та вирішення конфліктних ситуацій (наприклад, перекриття кордонів для українського транспорту силами румунських та польських фермерів) (Мицкевич, 2024; Радченко, 2023). Таким чином, у цьому контексті важливим чинником буде колективне розуміння з боку країн ЄС того факту, що афілювання Угорщини та Словаччини з боку РФ може поширитися далі та зруйнує євроєдність. Тому порушується питання про позбавлення Угорщини права голосу в Раді ЄС (Свиридюк, 2024а). До того, вибори до Європарламенту влітку спонукатимуть депутатів шукати електоральних симпатій на тлі різного ставлення до допомоги Україні з боку різних груп виборців. З іншого боку, гальмування допомоги Україні може принести євродепутатам ще більші електоральні втрати, бо популістичні проросійські сили в їх країнах в цьому випадку увійдуть у передвиборчу кампанію вже «переможцями», які змусили політичних опонентів заздалегідь «відступити від своїх попередніх позицій».

4. Російська Федерація. Має значні контрольовані лише владою (неконтрольовані суспільством) кадровий та фінансовий ресурси, значні запаси зброї (запчастини постачають через треті країни та навіть деталі виробництва США) (Коломієць, 2023), потужний репресивний апарат. Все це дозволяє продовжувати агресивну війну не звертаючи увагу на суспільні настрої та вимагати єдиного варіанту закінчення війни (а де-факто перемир'я) – відмову України від власних територій. Доповнюють цю картину чинники соціального виміру:

- інертне суспільство (навіть поодинокі протести мають не антивоєнний зміст, а вимоги до кращого забезпечення вояків);
- не суб'єктні еліти;
- не вбивчі для «глибинного народу» західні санкції, бо рівень життя в багатьох регіонах знизився від поганого до дуже поганого, тому це не викликало сильної емоційної негативної реакції.

5. Українське суспільство. В українському інформаційному полі був так вибудований політичний порядок денний, що сформувалися високі очікування від перспективи війни/контрнаступу/ перемоги. Це призвело до певних дискусій в суспільстві щодо причин недосягнення всіх очікуваних результатів. І цей порядок денний буде безумовно підхоплений політиками та партіями. Вони будуть пропонувати різні варіанти та моделі подальших політичних кроків. Таким чином, можна прогнозувати зростання дискусійного рівня у українському політикумі та суспільстві.

Тема друга: «Вибори / Невибори»

Ця тема розгорталася весь 2023 рік особливо восени. Більш того, одні й ті ж самі політичні актори в динаміці формулювали різні позиції. Від «неможливо» до «якщо це необхідно і західні партнери нададуть фінанси, то – проведемо» (*США та ЄС..., 2023*).

З іншого боку представники Офісу Президента та партії «Слуга народу» Президента давали різні сигнали від «вибори під час війни – неконституційно» (представник Президента в парламенті Веніславський і т.д.) до «Конституція напряду не забороняє вибори під час війни» (спікер Парламенту Стефанчук). Це стимулювало появу різних чуток, наприклад про підготовку партій і навіть державних обласних адміністрацій до виборів (*Під час війни..., 2023; Мамченко, 2023*).

На початок 2024 року актуальність цієї теми (на офіційному рівні) суттєво знизилася з чотирьох причин:

- 1) інший порядок денний – можлива мобілізація, продовження важких бойових дій;
- 2) проблеми з подальшою фінансовою підтримкою з боку США;
- 3) відсутність робочих механізмів проведення виборів (ні у застосунку «Дія», ні за моделі «голосують тільки безпечні регіони країни»);
- 4) абсолютна більшість українців налаштована проти того, щоб займатися електоральною боротьбою під час війни (*Коли мають..., 2023*).

Таким чином, що суспільно-політичні проблеми стимулюючі вибори частково залишилися. А саме питання легітимності рішень виборних органів влади після закінчення терміну їх каденції. А стратегічно на актуальність питання виборів Президента та Парламенту впливатиме подальший розвиток військової та внутрішньополітичної ситуації.

Тема третя. Потенційна політична конкуренція між наявною політичною та військовою елітою

Під час війни поряд з підтримкою Президента України достатньо передбачувано зросла і суспільна симпатія до військового командування. В цьому контексті суспільна свідомість логічно додає до іміджу військової еліти характеристики: захисники, переможці, герої, люди з унікальними моральними та професійними якостями. Наприклад, рейтинг підтримки командуючого В. Залужного саме серед цивільних зріс до рівня важливої політичної фігури (від 82% до 92% довіри) (*КМІС..., 2023*).

Але закономірності публічного конкурентного процесу між політичними акторами в мирний час не спрацьовують у взаємовідносинах між політичною та військовою елітою. Передусім тому, що представники військової еліти викликають у суспільства емоціональне ставлення на межі з релігійним сприйняттям, бо саме військові під час захисту від збройної агресії в суспільній свідомості виступають гарантією базових потреб: життя, захисту, майбутнього. Тому критика, яка є необхідною складовою політичного процесу, в даному контексті обертається проти самого джерела цієї критики. А отже справжня демократична конкуренція можлива лише за умови «десакралізації» всіх учасників політичного процесу у тому числі військової еліти. Що можливо або за умов закінчення війни, або якщо представники військової еліти будуть інтегровані в політичний процес (будуть змушені займатися не воєнними, а політичними питаннями) (*Свиридюк, 2024*).

Тобто військова еліта вступить в комунікацію з суспільством та іншими політичними акторами щодо питань управління державою (ці питання дуже часто є «непопулярними» та «важкими», а результати не завжди швидкі та позитивні, як на це очікує суспільство).

Тема четверта. Політична напруга між центральною владою та місцевим самоврядуванням (на прикладі, мера Києва В. Кличко)

Ця напруга сформувалася з політичних причин ще у 2019 році, коли команда новообраного Президента Зеленського намагалася максимально впорядкувати всі гілки влади (Парламент, Уряд, Конституційний суд), а також місцеве самоврядування у ключових містах. З центральними органами влади це мало ефект: «монобільшість» президентської партії «Слуга народу» у парламенті, усунення з посади «недоброчесного» голови Конституційного суду Тупицького. А от «перезавантажити» місцеве самоврядування у команди Президента на той час не вистачило ресурсів. Уособленням цієї напруги стала «боротьба за столицю» як політичний, фінансовий, електоральний, іміджевий центр.

У Києві є юридичний казус, коли містом керує одночасно загально обраний мер (міське самоврядування) та призначений Президентом Голова міської державної адміністрації (виконавча вертикаль влади). За традицією це вирішувалося поєднанням цих двох посад – обраний мер автоматично ставав головою Київської державної адміністрації. Але юридично було можливо розділити ці дві посади, обмеживши повноваження та можливості мера. Проте, навіть цей формально-юридичний крок не був зроблений (*Шеремета, 2019*).

Ресурсом місцевого самоврядування на кінець 2023 року було те, що довіра людей до його керівників більша та стабільніша, ніж до центральної влади. Слабкість мерів міст полягала у великому полі їх відповідальності: будь-яка стаття місцевого бюджету, особливо у воєнний час, може спричинити кримінальне та політичне переслідування.

Крім того, в українському політичному процесі були кейси рейтингового та іміджевого краху впливових мерів з потенційними загальнонаціональними амбіціями. Наприклад, у Львові в 2016 році відбулася техногенна катастрофа – пожежа з жертвами на Грибівському сміттєвому полігоні. Намагання утилізувати сміття зі Львова у інших регіонах країни викликало різке невдоволення мешканців цих регіонів. І це знищило рейтинг мера А.Садового, який до цього провів у парламент партію «Самопоміч» та вважався майбутнім кандидатом на посаду Президента України. Для мера В. Кличка таким техногенним руйнівником іміджу може стати затоплення кількох станцій метрополітену з незрозумілими термінами відновлення (*Білий, 2016; Ремонт в метро Києва..., 2023*).

Поряд з цим конфронтація центральної з місцевою владою (до цього був відсторонений від посади мер Чернігова Атрошенко) може стимулювати раніше «неможливе» – створення загальноукраїнської «Партії місцевого самоврядування/мерів» з міркувань самозбереження місцевої еліти та всупереч амбіціям, які раніше не дозволяли таку партію створити.

Тема п'ята. Корупція (63% актуальності (Коли мають..., 2023))

Тема корупції акцентована більш на центральній владі:

- 1) народні депутати (звинувачення у хабарництві, несплаті податків, влаштування на посади власних родичів);
- 2) міністри та топ-чиновники (хабарництво, зловживання посадою, нераціональне використання бюджетних коштів, зловживання на закупівлях навіть для армії);
- 3) голови Терцентрів комплектування (проведення мобілізації) – зловживання посадовим положенням (*Лаб'як, 2023; Козова, 2023*).

Тема шоста. Нераціональність бюджетних витрат на місцевому рівні

Тема «корупція» в контексті місцевого самоврядування артикулюється як «використання коштів на благоустрій у воєнний час». Спочатку були «барабани в бомбосховищі», але потім акцент визначився стійким мемом щодо місцевих очільників – «бруківка замість допомоги ЗСУ» (*Балух, 2023*).

Ця тема ґрунтується на трьох фактах:

- 1) будь-яка стаття місцевого бюджету може бути визнана в інформаційному полі «недоцільною порівняно за допомогою ЗСУ»;
- 2) наявні реальні факти нераціонального використання бюджетних коштів на місцевому рівні, як то придбання смартфонів чи то прибирання невеликої Успенської площі у Дніпр за більше ніж 2 мільйони гривень (*Билавенко, 2023*). Проте широкі верстви суспільства не дуже цікавляться питаннями розподілу та використання місцевих бюджетів;
- 3) конкуренція за перерозподіл податкових надходжень між центральною та місцевою владами.

Тема сьома. Об'єктивне рейтингове зниження правлячої партії «Слуга народу»: некомпетентність багатьох депутатів, звинувачення у корупції, публічна скандальність

1. Наявна дискредитація бренду «депутати Слуги Народу» (5,5%, якщо без В. Зеленського). І конкретних персоналій, які демонструють недостатній рівень інтелекту та культури.
2. Рейтинг партії тримається виключно на базовому електораті В. Зеленського (*КМІС..., 2023*).
3. Відсутність дієвої реакції партії на проблему зі своїми членами: спроба «зажартувати» проблему та перенести відповідальність з партії на конкретних депутатів. Наприклад, меседж голови фракції Д. Арахамії, що скандальний депутат Тищенко «обирали люди як мажоритарника (тобто це – відповідальність виборців)» і т.д. (*Давід Арахамія..., 2023*).
4. Публічні факти корупції і навіть затримання депутатів із наступним їх звільненням.
5. Наявність у складі партії депутатів з відкритою позицією лояльною до РФ, церкви московського патріархату (наприклад, Дмитрук) (*Нафден від..., 2019*).

Таким чином, наявні варіанти збереження партії: публічне Очищення або Ребрендинг з В. Зеленським на чолі (27% підтримки «політичної сили В. Зеленського»). Але відсутність подальших особистих перспектив для низки депутатів від партії (не стануть депутатами, не будуть членами партії) може мотивувати їх до несистемних дій: голосування з особистих міркувань, діяльність в інтересах інших політичних сил і т.д.

Тема восьма. Підйом публічного волонтерського руху (84% довіри за даними КМІС)

Суспільна підтримка волонтерського руху та його провідних представників ґрунтується на двох ідеях:

- 1) допомога ЗСУ;
- 2) залучення суспільства до цієї допомоги (суспільна причетність), що має для провідних волонтерів більший публічний ефект краще, ніж пряме спонсорство програм допомоги ЗСУ, яке використовують інші політики (*Лубенець, 2022*).

«Гоп-волонтери» демонструють:

- 1) роботу на «святу мету (ЗСУ)»;
- 2) вміння організувати людей (якість, яка позитивна для майбутнього політика).

І це має успіх у багатьох виборців.

А інші представники «волонтерського руху» поки не мають політичної суб'єктності, тому, вірогідно, шукатимуть наявну партію, щоб до неї долучитися і «реалізуватися політично».

Тема дев'ята. Політична стагнація опозиційного до нинішньої влади экс-Президента П. Порошенка

Він єдиний зі «старого покоління політиків» веде активну інформдіяльність (від 4% до 9% підтримки з різних досліджень) (*Результати соціопитувань..., 2024*).

Цей процес має три напрями:

- 1) допомога ЗСУ за свої особисті гроші (спонсор) (*Гавриляк, 2023*);
- 2) критика діючої влади через лояльні ЗМІ, ТГ-канали, численних робітників;
- 3) спроба в інформаційному полі вдати активну участь у ключових міжнародних процесах (*Порошенко на зустрічі..., 2023*).

Але за всіма трьома напрямками у політичній кампанії П. Порошенка наявні проблеми:

- 1) особиста допомога ЗСУ має більшу затратність та менший суспільний ефект порівняно з волонтерством;
- 2) агресивність ботів в соцмережах та месенджерах, незмінна з 2019 року, що відлякує широкі кола виборців, окрім базового електорату Порошенка;
- 3) неінституціолізована участь у політичних (міжнародних) процесах викликає у звичайного виборця недовіру.

Додатковим ударом по іміджу Порошенка може стати політичний спойлер – його більш молодий однопартієць О. Гончаренко (*Прадід, 2024*). Останній більш природно виглядає в контексті сучасної комунікації, «хайпу» у соцмережах і т.д. Подекуди в інформаційному просторі починають з'являтися «тізери», що «рейтинг Гончаренка більше, ніж у Порошенка». Поки що це має ознаки явної провокації проти П. Порошенка. Але якщо він на цю провокацію відреагує (це ймовірно з точки зору Порошенка як лідера партії), то погіршить своє іміджеве становище.

Тема десята. Стагнація партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко

Ю. Тимошенко стійко переживає знаходження у низькому рейтингу (менше 3%) і чекає на «резонансну для її потенційного електорату» тему (*Результати соціопитувань..., 2024*).

На кінець 2023 року Ю. Тимошенко використовувала такі кейси:

1. Протидія Закону про дозвіл медичного канабісу. Навіть після подолання опору партії «Батьківщина» і прийняття закону, Ю. Тимошенко можна довго експлуатувати цю тему, розраховану на противників легалізації канабісу.
2. Протидія ЛГБТ, яка у великої частини виборців викликає усмішку, може мобілізувати на підтримку Ю.Тимошенко невелику частину консервативного електорату.
3. Тема «злочинного дозволу на купівлю-продаж землі», буде продовжена також ретроспективно – «це був злочин влади».
4. Потенційний кейс – позиція партії щодо посилення мобілізації. Ю. Тимошенко може експлуатувати окремі положення Законопроекту, акцентувати на них увагу, гіперболізувати та перетворювати на свою «фішку» (*Васильченко, 2023; Вонс, 2023; Пишляк, 2023*).

Таким чином, у партії Ю. Тимошенко «Батьківщина» вперше за останні 10 років з'явилася ідеологічна платформа – «Право-Консервативно-Популістська».

Тема одинадцята. Потенційний «фенесанс» інших політичних проєктів

1. «Проросійський партійний проєкт», який зараз уособлює А. Арестович. Його рейтинг не більше 2%, але потрібно розуміти, що його потенційні виборці схильні не визнавати свої вподобання публічно, навіть соціологам. А. Арестович усвідомлено висловлює сподівання 10% виборців, отримуючи різкий негатив від інших (на парламентських виборах 2019 «проросійські партії» отримали понад 2 мільйони голосів) (*Позачергові вибори..., 2022*).
2. «Радикально патріотичний проєкт», який може уособити І. Фаріон. Вона є «контраверсією Арестовича» – усвідомлено висловлює сподівання менше 10% виборців (радикально налаштованих) і стає об'єктом відвертого негативу для інших. Інституційно цей проєкт може втілитися у партії «Свобода», разом з якою І. Фаріон вже потрапляла до парламенту у 2012 році (*Гулійчук, 2023*).
3. «Радикальна партія Олега Ляшко». На даний час політична ніша патріотичного та популістського епатажу звільнилася. Величезний плюс для О. Ляшко, щоб її зайняти – він служить у ЗСУ (на відміну від більшості амбітних політиків), а тому має заслужене моральне право на свій популізм та епатаж (*Опанасенко, 2023*).
4. «Збиті льотчики» (політики, які мали амбіції, але випали з порядку денного з початком повномасштабного вторгнення РФ): В. Гройсман, А. Яценюк, Д. Разумков. Стартові позиції в них мінімальні. Але від них можна очікувати:
 - 1) коаліцій між собою;
 - 2) залучення впливових військових, волонтерів, мерів – «сплав сили, досвіду, порядності, ефективності»;
 - 3) акцент на темі «настає час відновлення, а не війни».

Тема дванадцята. Потенційні нові партійні проекти

1. Є електоральний запит на сучасну немілітарну партію (наприклад, «ДІЯ» міністра цифрової політики М. Федорова) (*У низці міст... 2023*). Оскільки будь-який проект із В.Зеленським буде мілітарним, то виборець шукатиме альтернативу. Але у плані реалізації це можливо, коли вибори стануть реальними, а не гіпотетичними (після перемоги/перемир'я/затишшя). А зараз це – поза політичним порядком денним.
2. Потенційно перспективними можуть бути «волонтерські партії»:
 - 1) «24 серпня» Притули (від 7% до 17% підтримки) (*Результати соціопитувань... 2024*);
 - 2) «Мрія» Пашинський-Гудименка-Ярова;
 - 3) Гіпотетична «політична сила блогерів волонтерів (Лебіга, Лачен)».Електоральний запит на ці сили є. Але створення «Єдиної волонтерської партії» проблемне в реалізації і тому, малоймовірно. А ось публічна дискусія між різними волонтерськими групами має реальну перспективу і, не лише розділить електорат їхніх прихильників, а може зіпсувати імідж всього бренду «Волонтер». Тому в перспективі більш ймовірно «рекрутування» деяких груп волонтерів та блогерів у різні потужні політичні проекти.
3. «Партія захисників/переможців/військових» є перспективною, але проблематичною у реалізації, бо наявні:
 - 1) юридичні проблеми у представників діючої військової еліти щодо політичної діяльності;
 - 2) немонолітність військової еліти, якщо справа торкнеться цивільного процесу – політика, вибори (військові можуть бути в орбіті впливу різних політичних сил);
 - 3) невмотивованість частини військової щодо участі у політиці;
 - 4) залежність рейтингу військової еліти від результатів війни – одна справа бути «партією переможців», а інша – «партією війни»;
 - 5) суспільне хвилювання з приводу продовження війни може збільшуватися тривогу щодо «військових та їхніх партій».Тому, найімовірніший варіант – присутність авторитетних військових у різних політичних проектах.
4. «Партія місцевого самоврядування (мерів міст» також важка в реалізації, бо наявні:
 - 1) амбіції та недовіра мерів один до одного;
 - 2) проблемна ідеологія та логістика кампанії: те, що буде актуальним для одного міста, може не бути сприйняте в іншому.Але актуальна конфронтація між центральною та місцевою владою може стимулювати створення «Партії мерів» для самозбереження і всупереч особистим амбіціям (*Галух, 2023*).
5. «Нішеві» політпроекти з опорою на місцеві еліти та цільове фінансування ймовірні, якщо їх творців (фінансистів) не афілюють у великі партійні проекти. Досить успішні кейси були продемонстровані на місцевих виборах 2020 року: «За Майбутнє!» (8,63% по країні) та «Наш край» (3,86%) (*Місцеві вибори, 2022*).

Традиції функціонування виборчої системи України з 1994 року

Визначальною рисою генезису виборчої системи України є використання різних моделей та модифікацій за дуже короткий проміжок часу. За 8 виборчих парламентських циклів були апробовані: система більшості (мажоритарна), а також змішана та пропорційна системи «з жорсткими (закритими) партійними списками». Доповнює цю характеристику генезису виборчої системи України те, що вказані моделі використовувалися не з лінійною послідовністю, а запроваджувались, зникали, а потім поверталися в залежності від політичної кон'юнктури: 1994 – мажоритарна, 1998 та 2002 – змішана, 2006 та 2007 – пропорційна (зміни в Конституції 2005 року), 2012, 2014, 2019 – знову змішана (рішення Конституційного суду щодо неправомірності змін в Конституцію 2005).

Таким чином, «турбулентність» у виборчому законодавстві обумовлена особливостями політичного розвитку України на сучасному етапі та завданнями, які відповідно виникали перед українським «політичним класом». А саме необхідність у короткий проміжок часу збудувати на руїнах радянської (партійної) системи (вертикалі) політичного представництва та керування, нову демократичну та відповідну сучасним стандартам систему. Це зумовило певну еkleктику нової структури політичної влади, її патологічну залежність від соціально-економічних тенденцій в державі.

Під терміном «соціально-економічні тенденції» мається на увазі таке. З одного боку специфічні електоральні настрої, обумовлені:

- 1) розгубленістю після втрати певної (нехай й зі знаком мінус) соціально-політичної стабільності часів СРСР;
- 2) розчаруванням в перспективі швидкого економічного зростання (навпаки, виникла ситуація постійної економічної кризи);
- 3) неготовністю к маніпулятивним політичним технологіям.

А з іншого боку:

- 1) залежність політичної еліти, яка формувалась на фактичній та ціннісній базі нової економічної еліти періоду первинного накопичення капіталу від фінансово-промислових груп, зовнішніх політичних акторів тощо;
- 2) втрата політичною владою контролю за соціально-економічними процесами в країні та в кожному регіоні окремо;
- 3) прийняття «партіями влади» (що змінювали одна одну) визначальних політичних рішень «під себе», тобто для збереження своїх повноважень у темпоральній перспективі, і під впливом фінансово-промислових груп (бенефіціарів відповідних політичних проєктів) та без врахування інтересів держави та суспільства.

Таким чином, зміни у Конституцію України щодо системи виборів вносилися, як з метою отримання певною політичною силою («партією влади») кращих для себе результатів на виборах (наприклад, повернення змішаної системи у 2012 замість пропорційної, яка використовувалась на виборах 2006, 2007), так і як елемент домовленостей в патовій ситуації (перехід до пропорційної системи, як шлях виходу з кризи після Президентських виборів 2004 і призначення так званого «третього туру» цих виборів). Наявність цієї тенденції підтверджують перманентні спроби змінити

модифікацію форми правління (з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську) та виборчу систему (*Казанський, 2018*).

Прикладами невдалих спроб були:

1. Нереалізована «політична реформа» перед Президентськими виборами 2004, яка мала на меті залишити можливість тодішньому Президенту Л. Кучмі залишитися фактичним главою держави у якості прем'єр-міністра за умови переходу до парламентсько-президентської республіки (рішення не було проголосовано парламентом) (*Халуца, 2004*).
2. У 2009 році з'явилася інформація про можливе об'єднання в парламенті найвпливовіших на той час партій «Батьківщина» та «Партія регіонів» для винесення імпичменту Президенту В. Ющенко та зміни Конституції – обрання Президента України не загальнодержавним голосуванням громадян, а депутатами Верховної ради (*Ющенко, 2014*).

Останній випадок також ілюструє специфіку прийняття політичних рішень – не зі стратегічних міркувань, а виходячи з бажання перерозподілу владних повноважень між певними політичними силами.

Система більшості (мажоритарна) в чистому виді була використана для парламентської кампанії лише один раз – у 1994 році. Це можна вважати перехідним етапом від радянських до демократичних виборів, бо для виборців після багаторазового голосування за представників тільки однієї партії – комуністичної, було б важко сприйняти пропорційну систему, а голосування за конкретних кандидатів – простіше. На місцевих виборах «мажоритарка» використовувалася аж до 2002 року включно (*Казанський, 2018*).

В режимі мажоритарної системи на парламентських виборах легітимність обраних депутатів забезпечується голосами виборців відданих персонально їм, а не партійним брендам, які вони можуть, за бажанням, презентувати. Тому партійний чинник був не обов'язковим, але можливим як додатковий ресурс для отримання підтримки виборців.

Таким чином, мажоритарна складова виборчої системи (ця складова передбачена не тільки в чисто мажоритарній системі, а й в змішаній) мала свої плюси:

- 1) персоналізація вибору мешканців певної громади;
- 2) відображення в парламенті інтересів всіх регіонів держави;
- 3) персональна відповідальність і мотивація депутата вирішувати питання громади;
- 4) можливість (хай навіть примарна) для відкликання депутата на вимогу громади;
- 5) зрозумілість для виборців та зручність процесу голосування та підрахунку голосів (*Михальченко та Самчук, 2010*).

Системними недоліками мажоритарної виборчої системи були, по-перше, «втрата» голосів, поданих за інших кандидатів, крім переможця і, як результат, не повна легітимність обраного депутата як представника всієї громади округу. По-друге, «регіоналізація» парламенту замість представлення соціально-економічних та політичних інтересів різних верств суспільства (невідповідність структури парламенту ієрархії цих інтересів). По-третє, в реаліях української політики, на перший план для успішної кампанії для кандидата виходять такі чинники як підтримка/протидія місцевої еліти, груп впливу та фінансових груп; використання адміністративного ресурсу чи/та прямого тиску на виборців в конкретних округах для досягнення перемоги; використання маніпулятивних

технологій (обіцянка кандидата вирішити суттєву проблему округу, реєстрація технічних кандидатів, які «розтягнуть» між собою голоси виборців, щоб «основному кандидату» вистачило для перемоги невеликої кількості голосів та ін.).

За такої системи виборів можлива дезорганізація процесу прийняття парламентом стратегічних рішень завдяки атомізації позицій депутатів, які, зможуть апелювати виключно до права «відповідати тільки перед своїми виборцями» і ігнорувати необхідність узгодження парламентських рішень.

Таким чином використанні мажоритарної системи обумовлювало ситуацію, коли представниками громад у парламенті були чи то протеже місцевих впливових кіл, чи то представники великих партійних брендів. І це ніяк не відповідало необхідності презентації в парламенті структурованих інтересів різних верств суспільства і розвитку партійної системи.

Альтернативною «мажоритарці» мала стати пропорційна система виборів «з закритими списками», яка була втілена в ході виборів до Верховної ради у 2006 та 2007 (позачергові) роках.

Пропорційна виборча система потенційно мала сприяти реформатуванню Верховної ради на новій основі – виключно за політичним принципом. Пропорційна система також мала плюси:

- представлення в парламенті базових цінностей соціальних груп;
- зниження впливу на результати виборів місцевих еліт, адміністративного ресурсу, яскравої особистої кандидата.

Але й суттєві недоліки:

- 1) деперсоніфікація вибору мешканців певної громади;
- 2) відсутність персональної відповідальності депутатів перед виборцями;
- 3) залежність отримання «прохідного» місця в партійному списку не від виборців, а від обмеженого кола партійних керівників (тобто наявність корупційної можливості отримання кандидатами «прохідних» місць в партійному списку за рішенням керівництва партій);
- 4) вкрай обмежена можливість відкликання депутата (*Михальченко та Самчук, 2010*).

Таким чином, специфіка української політичної кон'юнктури полягала у тому, що політичні сили, перебуваючи в статусі опозиції, частіше наполягали на втілення пропорційних основ виборчої моделі. Але, якщо ті ж партії входили до правлячої коаліції в парламенті і були представлені у виконавчій владі, то змінювали свою позицію й наполягали на збереженні елементів мажоритарного голосування.

Це відбувалося завдяки тому, що наявність в виборчій системі мажоритарної складової було «підстрахуванням» для політичних сил близьких до влади. Навіть якщо електоральна підтримка їх партії була недостатньою, то конкретні кандидати-мажоритарники при підтримці виконавчої вертикалі влади та місцевих еліт (частіш за все лояльних до виконавчої влади), могли стати депутатами і допомогти в парламенті «партії влади» створити правлячу коаліцію (*Ніколаєнко, 2011*).

Така політична кон'юнктура обумовлена не тільки політичною традицією, а й, передусім, специфікою структури державної влади в регіонах України, коли виконавча вертикаль на рівні областей та районів формується відповідно до рішення Президента (він

призначає голів районних та обласних адміністрацій). А отже ця вертикаль де-факто мала певну автономію від впливу представницьких органів місцевого самоврядування на цих же рівнях (від обласної та районної ради) (*Закон України..., 1997; Закон України..., 1999*).

Порушив цю традицію лише «парадокс парламентських виборів 2019 року». Коли відбулося несподіване: статус «кандидат від партії Зеленського» дозволив маловідомим мажоритарникам перемогти в 134 Округах і стати базою для монобільшості партії «Слуга народу» в парламенті (254 мандати) (*Вибори..., 2019*).

Запровадження змішаної виборчої системи у парламентських виборчих циклах 1998 і 2002 та її повернення на виборах в парламент у 2012 році, а потім знову на позачергових парламентських виборах 2014 та 2019, мало на меті усунути недоліки перших двох (мажоритарної та пропорційної) систем та використати їх переваги (*Закон..., 2012*).

Але по факту, це зумовило використання алгоритму, який акумулював і весь негатив цих моделей виборчої системи, які ми характеризували вище. *«Змішана» модель стала певним компромісом всередині української політичної еліти*. В цьому алгоритмі знайшлося місце і впливу великих партійних брендів, і адміністративному ресурсу правлячих кіл, і впливу місцевих політичних та фінансових еліт (останніх – передусім на мажоритарні вибори на «своїх» територіях).

Таким чином, запровадження в Україні пропорційної системи «з відкритими партійними списками» було апробовано на виборах до місцевих рад 2015 і стало черговим кроком на шляху до оптимальної системи представництва інтересів виборців в радах всіх рівнів. Впровадження пропорційної системи з відкритими списками в Україні мало на меті збалансувати два виміри уподобань виборців:

- 1) ідеологічно-партійний: виборці голосують за партійні бренди, які пропонують ті чи інші ідеологічні, соціальні, світоглядні орієнтири;
- 2) особистісно-територіальний: громадяни обирають депутатів спираючись на особистість кандидатів.

З кількох можливих варіантів цієї моделі пропорційної виборчої системи був використаний варіант, коли:

- кандидатів до місцевих рад висували виключно політичні партії і «закріплювали» за кожним округом виключно одного свого кандидата;
- виборець міг віддати свій голос за партію і, автоматично, тільки за визначеного партією «єдиного» кандидата «закріпленого» за даним округом.

Тобто у виборця не було можливості обирати (віддавати преференцію) з кількох кандидатів зі списку цієї партії – кандидат був один. Також у виборця не було можливості проголосувати лише за партію та проігнорувати «закріпленого за округом» кандидата від цієї партії, якщо не подобався, бо «галочка» за партію автоматично зараховувалася персонально цьому «закріпленому за округом» кандидату [Місцеві вибори]. А отже, виборці мали змогу вплинути на персональний склад відповідної ради чисто формально, бо цей вплив був вкрай обмежений принципом: «голосую за партію – автоматично голосую за одного визначеного кандидата від цієї партії».

Місцеві вибори у 2020 році, як і попередні (2015) стали експериментальним майданчиком для втілення ще однієї конфігурації пропорційної виборчої системи за

відкритими списками», а саме з преференційним голосуванням за конкретних кандидатів від обраної виборцем партії.

Таку ж модифікацію виборчої системи передбачав Новий Виборчий кодекс, який був прийнятий у 2021 році і, має бути запроваджений на наступних парламентських виборах в Україні (*Виборчий кодекс України, 2020*).

Алгоритм парламентського виборчого процесу мав бути наступним. Країна поділена на 25 виборчих округів відповідно до адміністративного поділу на області плюс окремих округ – місто Київ. Кожна політична партія висуватиме кандидатів в нардепи одночасно в двох типах списків – Загальному/ «Загальнодержавному» (450 кандидатів) та в Регіональних/«Окружних» (персонально це будуть ті ж самі кандидати з Загального списку, тільки розподілені по 18 чоловік на кожний з 25 виборчих округів). Послідовність кандидатів в обох списках буде затверджувати партія.

Кожен виборець зобов'язаний голосувати у своєму виборчому Окрузі/області за одну партію. Також кожен виборець матиме право, але не буде зобов'язаний, проголосувати додатково (після обрання партії) за конкретного кандидата із «Окружного» списку обраної ним партії.

Партія потрапляє в Верховну раду, якщо набере 5% і більше голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в країні в цілому. А кількість депутатів від певної партії заложитиме від набраного нею відсотка голосів.

Від кожного виборчого Округу депутатами можуть стати кілька кандидатів: і від різних партій, і від однієї партії. А те, скільки кандидатів отримає мандати в конкретному виборчому Окрузі від конкретної партії визначатиметься тим, скільки «Виборчих квот» ця партія набрала в цьому Окрузі.

«Виборча Квота» – конкретна кількість голосів за визначену партію (не відсоток голосів!). Тобто «Квота» визначається вже після голосування за формулою: $K = A : (B - C * 9)$. В цій формулі: «К» – Виборча квота; «А» – Кількість голосів за партію, які подолали 5%-й бар'єр; «В» – Кількість депутатських місць у Верховній раді (450); «С» – кількість партій, які потрапили до парламенту. «9» – це кількість кандидатів з Загального списку кожної партії, що пройшла до парламенту, які отримують депутатські мандати автоматично (*Виборчий кодекс України, 2020*).

Кандидат з Окружного списку партії стає депутатом якщо він (і відповідно його партія) набирав в своєму виборчому Окрузі/Області – «Виборчу квоту». Також кандидат має можливість стати депутатом (не гарантовано!), якщо його партія набере в окрузі «Виборчу квоту», а кандидат або набере персонально за себе «25% від Виборчої Квоти», або знаходиться на «прохідному» місці в Окружному списку партії (на першому чи, можливо, інших місцях по порядку відповідно до кількості набраних партією Виборчих квот в цьому окрузі).

Кандидати із Загального списку стають депутатами завдяки «залишковим голосам в виборчих Округах» (кількість голосів, які набрала партія більше за «Виборчу квоту», але недостатня для отримання наступної «Виборчої квоти»). За підсумками голосування «залишкові відсотки» складаються, а визначена сума визначає, скільки кандидатів з Загального списку партії стануть депутатами.

Отже, у кандидатів з Загальнодержавного списку партії є такі варіанти отримати депутатський мандат:

- 1) знаходитися на одному з перших 9 місць в цьому списку;
- 2) знаходитися на місцях, які стануть «прохідними» завдяки «залишкам» від окружних відсотків партії (десяті та соті долі виборчої квоти, які набрала партія в усіх округах);
- 3) знаходитися на місцях, які стануть «прохідними» завдяки тому, що кандидат з Загальнодержавного списку отримає депутатський мандат в своєму Окрузі/області (пройде за «окружним списком» партії) і, «звільнить» місце в Загальнодержавному списку партії для кандидата, який йде наступним за нумерацією (*Виборчий кодекс України, 2020*).

Таким чином, за використання цієї модифікації пропорційної на парламентських виборах будуть наявні такі тенденції:

1. «Франшизація» партійних брендів, яка намітилася ще під час місцевих виборів 2020. Місцеві еліти мають вирішальний вплив на роботу регіональних осередків загальноукраїнських партій. Ці осередки діятимуть не завжди узгоджено з центральними органами партій, або це узгодження буде номінальним, а головним залишиться залежність партійних осередків від місцевих еліт.
2. Зростання значення прохідних місць в окружних та загальнодержавних списках великих партій з високими рейтинговими показниками. Бо навіть високий особистий результат кандидата з непопулярної в окрузі партії не забезпечить йому мандат: партія не набере в окрузі виборчу квоту чи взагалі не отримає 5% підтримки по країні. Та навпаки, при низькому особистому результаті кандидата він може отримати мандат завдяки рейтингу партії та знаходженню на перших місцях її Окружного чи Загальнонаціонального списків.
3. Нерозуміння значною частиною виборців технічного принципу голосування (заважатиме процесу волевиявлення). І, що не менш важливо, низька зацікавленість виборців щодо персонального розподілу мандатів всередині партій (до процесу підрахування Виборчої квоти, особистих результатів кандидатів в округах тощо).
4. Можливе намагання самих партій внести зміни у Виборчий кодекс для максимального «закриття» списків (обмеження впливу виборців на персональний розподіл мандатів) – збільшення відсотка голосів персонально за кандидата, необхідних для його підняття у Окружному списку.

Обговорення

Кожна з перерахованих трендових тем політичного дискурсу може трансформуватися та набувати різної інтерпретації в партійному порядку денному у залежності від:

1. Подальшого розвитку суспільно-політичної та воєнної ситуації;
2. Обраної модифікації виборчої системи та географії проведення голосування;
3. Конфігурації партійного спектру безпосередньо у передвиборній ситуації;
4. Особливостей позиціонування політичних партій.

Кожний з цих чотирьох взаємозалежних пунктів потребує додаткового аналізу та моделювання його практичного втілення з урахування комплексу різноманітних чинників.

Висновок

Виходячи з аналізу еволюції виборчої системи сучасної України та плюсів/мінусів модифікацій, які використовувалися, можна стверджувати, що пропорційна система «з відкритими списками» є прогресивним кроком, який має принести ефект в стратегічній перспективі незважаючи на ті проблеми з яким стикнулась Україна на певному етапі. Це підтверджується і наполяганням західних партнерів України на затвердженні нового Виборчого кодексу.

Але у разі проведення виборів в режимі де-юре військового конфлікту:

- 1) «гаряча фаза» з активними боєзіткненнями закінчилася;
- 2) бойові дії «заморожені», але територіальна цілісність України тимчасово не відновлена у повному обсязі (є тимчасово окуповані та небезпечні для проведення голосування території) – більш вірогідним буде використання тієї чи іншої модифікації пропорційної виборчої системи.

Тому що мажоритарна складова призведе до того, що парламент не буде укомплектований – залишаться пустими місця депутатів-мажоритарників від тих округів, де вибори не вдалося провести.

І це зробить більш актуальним саме партійний порядок денний, а не порядок денний окремих політиків.

Порядок денний політичних партій може фокусуватися навколо п'яти пунктів політичного дискурсу:

1. Центральна влада – Місцева влада. Взаємна публічна дискусія Центральної та Місцевої влади, яка має прагматичний зміст (боротьба податкові ресурси та повноваження в регіонах), але не сприяє покращенню іміджу влади як такої.

2-3. Влада – Суспільство. Заможні (політична та економічна еліта) – Незаможні (суспільство). Ці пункти дискурсу перетинаються, бо вони про розуміння Справедливості та Несправедливості. І цей дискурс у військовий час передбачувано загострюється.

4. Військові – Цивільні. Ця частина політичного дискурсу має бути спрямована на досягнення суспільного консенсусу навколо універсальних цінностей українського соціуму, який через війну зазнав структурних трансформацій, передусім за різним ступенем залученості громадян та їх оточення у військові дії.

5. Партії «лояльні до непутинської Росії» – Суспільство – Партії «радикальних патріотів». Ціннісна напруга між «лояльними» та «радикальними» політичними силами та смисли, які будуть виникати завдяки цьому, безумовно є частиною політичного порядку денного і, у перспективній передвиборній ситуації, набуватимуть актуальності для всіх без виключення політичних партій.

Список джерел інформації:

Балюх, Н. (2023). Барабани на 900 тис. грн: в одному з районів Києва закупили музінструменти для укриттів. <https://suspilne.media/507841-barabani-na-900-tis-grn-v-odnomu-z-rajoniv-kieva-zakupili-muzinstrumenti-dla-ukrittiv/>

- Билавенко, Р. (2023). iPhone 14 Pro за державні гроші: КП Кам'янської міськради придбало телефон за 47 тисяч; Послуги з благоустрою населених пунктів. <https://znaj.ua/society/469646-iphone-14-pro-za-derzhavni-groshi-kr-kam-yanskoji-miskradi-pridbalo-telefon-za-47-tisyach>
- Білий, С. (2016). Львів не поспішає вибратися зі сміття. <https://www.unian.ua/society/1383438-lviv-ne-pospishaє-vibratisya-zi-smittya.html>
- Васильченко, Ю. (2023). ЛГБТ замість гречки: До чого призведе хитрий маневр Тимошенко. <https://www.depo.ua/ukr/politics/lgbt-zamist-grechki-do-chogo-prizvede-khitruiy-manevr-timoshenko-z-video-v-merezhakh-202312221455220>
- Васьків, О. (2023). Марченко розповів, чи є у Мінфіну кошти на додаткову мобілізацію. <https://susplne.media/648610-marchenko-rozproviv-ci-e-u-minfinu-kosti-na-dodatkovu-mobilizaciju/>
- Вибори до Верховної ради України 2019. результати підрахунку. (2019). <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/07/21/7221526/>
- Вибірчий кодекс України. (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#text>
- Вонс, Р. (2023). Тимошенко радіє, що зупинила земельну реформу. <https://glavcom.ua/country/politics/start-druhoho-etapu-zemelnoji-reformi-timoshenko-anonsuvala-rishennja-975629.html>
- Гавриляк, І. (2023). Два роки допомоги ЗСУ. Фонд Порошенка оприлюднив звіт. <https://glavcom.ua/news/dva-roki-dopomohi-zsu-fond-poroshenka-opriljudniv-zvit-976869.html>
- Галух, О. (2023). Кличко відзначив нагородами 15 громад, які прихистили найбільшу кількість внутрішніх переселенців. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/91983/>
- Гулійчук, Д. (2023). Продовження скандалу: Фаріон закликала Зеленського покарати командирів «Азову». <https://tsn.ua/ukrayina/prodovzhennya-skandalu-farion-zaklikala-zelenskogo-pokarati-komandiriv-azovu-2450653.html>
- Давід Арахамія про депутата Тищенко. (2023). [Відео] https://www.youtube.com/watch?v=ayIKOqAsyx4&ab_channel=НаталіяМосейчук
- Закон України про вибори народних депутатів України. (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#text>
- Закон України про місцеве самоврядування. (1997). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України про місцеві державні адміністрації. (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
- Казанський, Д. (2018). Парламентські літописи: як голосували українці у 1994-2014. *Український Тиждень*, 43(571). <https://tyzhden.ua/parlamentski-litopysy-iak-holosuvaly-ukrainsi-u-1994-2014/>
- Кацімон, О. (2024). Україна й Німеччина найближчим часом планують укласти угоду про гарантії безпеки. <https://susplne.media/669022-ukraina-j-nimeccina-najblizcim-casom-planuut-uklasti-ugodu-pro-garantii-bezpeki/>
- КМІС 19 грудня 2023 оку. (2023). https://ukraine-elections.com.ua/uk/socopros/opinion_poll_show/2145

- Козова, Л. (2023). В Іспанії арештували розкішну віллу та офіс одеського экс-військкома Борисова <https://www.unian.ua/society/v-ispniji-areshtuvali-rozkishnu-villu-ta-ofis-odeskogo-eks-viyskкома-borisova-foto-novini-odesi-12483513.html>
- Коли мають бути проведені вибори, ставлення до голосування через інтернет та ставлення до можливого обмеження прав громадян. (2023). <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1309&page=1>
- Коломієць, А. (2023). ЗМІ: 81 відсоток іноземних складових у ракетах РФ – зі США. <https://www.dw.com/uk/u-raketah-rf-ponad-80-vidsotkiv-inozemnih-komponentiv-virobleno-u-ssa-zmi/a-65959392>
- Лаб'як, І. (2023). Скандали у «Слuzі народу»: 10 нардепів, які погорили на хабарях, корупції та інших скандалах. <https://tsn.ua/politika/skandali-u-sluzi-narodu-10-nardepiv-yaki-pogorili-na-habaryah-korupciyi-ta-inshih-skandalah-2386927.html>
- Лубенець, Г. (2022). Українські волонтери купили «Байрактари» для ЗСУ, на черзі – літаки. <https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2022-07-26/5711900-ukrainski-volonteri-kupili-bayraktari-dlya-zsu-na-cherzi-litaki-podrobitsi-foto>
- Мамченко, Н. (2023). Руслан Стефанчук заявив, що Конституція не забороняє провести вибори під час війни, і належить прийняти важливі рішення з цього питання. (2023). <https://sud.ua/uk/news/publication/277039-ruslan-stefanchuk-zayavil-chto-konstitutsiya-ne-zapreschaet-provesti-vybory-vo-vremya-voyny-i-predstoit-prinyat-vazhnye-resheniya-po-etomu-voprosu>
- Михальченко, М., Самчук, З. (2010). Порівняльний аналіз європейських виборчих систем. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*, 6(50), 267-286.
- Місцеві вибори. (2022). https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/mistsevi-vibori-2.html
- Міцкевич, А. (2024). Румунські фермери заблокували пункт пропуску «Халмеу-Дякове». https://zaxid.net/rumunski_fermeri_zablokuvali_punkt_propusku_halmeu_dyakove_n1578319
- Музиченко, О. (2023). У США вважають перемогою те, що Україна вистояла у війні з РФ – Гетьманчук. <https://tsn.ua/exclusive/u-ssha-vvazhayut-peremogoyu-te-scho-ukrayina-vistoyala-u-viyuni-z-rf-getmanchuk-2462443.html>
- Нардеп від «Слуги народу» ходить в костюмі з прапором Росії. (2019). <https://uainfo.org/blognews/1567672305-nardep-vid-slugi-narodu-hodit-v-kostyumi-z-praporom.html>
- Ніколаєнко, Н. О. (2011). Адміністративний ресурс в Україні: витoki та джерела. *Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць*, 41, 155-165. Одеса.
- Опанасенко, О. (2023). Аваков зустрівся із Ляшком: говорили про сусликів. <https://glavcom.ua/country/society/avakov-zustrivsja-iz-ljashkom-hovorili-pro-suslikiv-915039.html>
- Петренко, Р. (2023). Зеленський: Я впевнений, що США нас не зрадять. <https://www.pravda.com.ua/news/2023/12/19/7433747/>
- Пишляк, Н. (2023). Тимошенко проти: фракція «Батьківщина» заблокувала підписання закону про медичний канабіс. <https://www.unian.ua/politics/timoshenko-proti->

- frakciya-batkivshchina-zablokuvala-pidpisannya-zakonu-pro-medichnij-kanabis-12491028.html
- Під час війни вибори в Україні проводяться не будуть, – нардеп Веніславський. (2023). <https://ukranews.com/ua/news/952792-pid-chas-vijny-vybory-v-ukrayini-provodytysya-ne-budut-nardep-venislavskij>
- Подоляк назвав умови для переговорів з Росією. (2024). <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3816128-podolak-nazvav-umovi-dla-peregovoriv-z-rosieiu.html>
- Позачергові вибори народних депутатів України 21 липня 2019 року. (2022). https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku.html
- Порошенко на зустрічі з послами держав ЄС закликав підтримати початок переговорів про вступ України та допомогу на 50 млрд євро. (2023). <https://interfax.com.ua/news/political/953908.html>
- Прада, Я. (2024). Нардеп Олексій Гончаренко стане президентом Комітету ПАРЄ з міграції та біженців. https://zaxid.net/nardep_oleksiy_goncharenko_stane_prezidentom_komitetu_parye_z_migratsiyi_ta_bizhentsiv_n1577790
- Радченко, Г. (2023). Спочатку Польща заблокувала українське зерно, тепер перевезення. Що наступне? <https://forbes.ua/money/chomu-polyaki-zablokuvali-polsko-ukrainskiy-kordon-ta-yak-virishuetsya-tsya-problema-26122023-18144>
- Результати соціопитувань: рейтинги політиків. (2024). https://ukraine-elections.com.ua/socopros/vybory_prezidenta
- Рейтинг 1 грудня 2023 року (2023). https://ukraine-elections.com.ua/socopros/opinion_poll_show/2136
- Ремонти в метро Києва: як столиця опинилася на межі катастрофи. (2023). <https://finance.ua/ua/goodtoknow/remonty-v-metro>
- Свиридюк, Ю. (2024а). Європарламент 18 січня розгляне резолюцію, аби позбавити Угорщину права голосу. <https://suspilne.media/662990-evroparlament-18-sicna-rozglanut-rezoluciu-abi-pozbaviti-ugorsinu-prava-golosu/>
- Свиридюк, Ю. (2024б). Зеленський: про мобілізацію 500 тисяч людей поки що не йдеться. <https://suspilne.media/666366-zelenskij-pro-mobilizaciju-500-tisac-ludej-poki-so-ne-jdetsa/>
- Сердюк, К. (2023). Тимошенко висловилася щодо закону про мобілізацію: «Це неприйнятно». <https://tsn.ua/ukrayina/timoshenko-vislovilasya-schodo-zokonu-pro-mobilizaciju-ce-nepriynyatno-2480044.html>
- Собенко, Н. (2024). Зеленський і Сунак підписали угоду у сфері безпеки між Україною та Британією. <https://suspilne.media/660196-zelenskij-i-sunak-pidpisali-ugodu-u-sferi-bezpeki-miz-ukrainou-ta-britanieu/>
- США та ЄС мають розділити ризики можливого проведення виборів в Україні під час війни – Володимир Зеленський. (2023). <https://www.president.gov.ua/news/ssha-ta-yes-mayut-rozdiliti-riziki-mozhlivogo-provedennya-vi-85225>
- Тищенко, К. (2024). Федоров закликає українців збирати FPV-дрони вдома. <https://www.pravda.com.ua/news/2024/01/13/7437118/>

- У низці міст під стінами міських адміністрацій знову відбулися акції з вимогою витратити гроші на ЗСУ. (2023).
https://ukrain.com/u_nizci_mist_pid_stinami_miskih_administracij_znovu_vidbulisa_akcii_z_vimogoyu_vitrachati_groshi_na_zsu.html
- Халуца, І. (2004). Конституційній реформі в Україні поки що не бути.
<https://www.radiosvoboda.org/a/914541.html>
- Шеремета, Д. (2019). Глава Офісу президента вважає звільнення Кличка «обов'язком»
<https://glavcom.ua/kyiv/news/glava-ofisu-prezidenta-vvazhaje-zviltennya-klichka-obovyazkom-623394.html>
- Ющенко, В. (2014). Як і чому була зруйнована «Ширка» між БЮТ і ПР.
<https://www.istpravda.com.ua/columns/537d34cc549d6/>